

культуры личности, а также рассмотрены факторы, функции, проблемы исследования информационной культуры.

Ключевые слова: культура, информационная культура, функции, факторы, этап, общество, информационная взаимосвязь.

The role of information culture at the present stage is defined in the article, the concept of culture, information culture, information culture of personality, the factors, the functions, the problems of research of information culture are examined in the article.

Key words: culture, information culture, functions, factors, stage, society, information relationship.

Іваньшина Н.М. – аспірантка кафедри педагогіки, викладач кафедри іноземних мов Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Луганськ, Україна)

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор Е.А. Зеленов

УДК 37.032

ПРИНЦИПИ РОЗРОБЛЕННЯ ТЕОРІЇ ТА МЕТОДИКИ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ

О.М.Котикова

У статті розкрито принципи розроблення теорії та методики психолого-педагогічної підготовки майбутніх юристів.

Ключові слова: індивідуальний підхід, диференційний підхід, диференціація навчання.

Розроблення психолого-педагогічної підготовки (ППП) майбутніх юристів до практичної діяльності передбачає попереднє обґрунтування її загальних принципів як засадничих орієнтирів з метою подальшого створення системи практико-зорієнтованої психолого-педагогічної підготовки майбутніх юристів.

У процесі обґрунтування теоретико-методологічних засад практико-зорієнтованої психолого-педагогічної підготовки майбутніх юристів автором були визначені загально-педагогічні орієнтири вдосконалення психолого-педагогічної підготовки майбутніх юристів, обґрунтовані підходи до її реалізації [1]; завдання психолого-педагогічної підготовки майбутніх юристів та підходи до її реалізації [2; 3], які уможливили на основі інтеграції різних підходів обґрунтувати і розробити авторський, експерієнтально-рольовий підхід, який було покладено в основу розроблення авторської концепції і моделі такої підготовки майбутніх юристів [4]. Водночас загальні принципи такої підготовки, які послугували для автора відправною точкою у розробленні системи такої підготовки, ще не були відображені у публікаціях.

Метою дослідження є обґрунтування загальних принципів розроблення теорії та методики психолого-педагогічної підготовки майбутніх юристів.

Загальнонаукові підходи, використані у дослідженні ППП майбутніх юристів, дозволяють визначити *загальні принципи* розроблення теорії і методики такої підготовки.

Системний підхід до розроблення ППП передбачає її фундаменталізацію [5]. Фундаментальність базової підготовки уможливорює для студента набуття ключової психолого-педагогічної компетентності, на основі якої значно полегшується як опанування психолого-педагогічних аспектів професійної діяльності, так і забезпечення мобільності фахівця, оскільки фундаментальна складова підготовки залишається актуальною не лише за умови зміни конкретної професії, а й сфери професійної діяльності в цілому.

Актуальність фундаменталізації викликана тим, що в інформаційному суспільстві спеціалісти, які мають універсальні знання і навички, здатні не лише адаптуватися до ціннісно-потребових інтересів суспільства, а й урахувувати водночас і власні потреби у саморозвитку. Важливою якістю сучасного спеціаліста стала готовність опановувати нові знання і технології, розширювати світогляд. Особистісно зорієнтований характер фундаменталізації вищої освіти в руслі гуманістичної парадигми розкриває О. М. Новіков: «...вихідним пріоритетом має бути формування вільної і відповідальної особистості, здатної конструктивно працювати у проблемних ситуаціях, яка поєднує професійну компетентність з громадянською відповідальністю, яка має відповідний світогляд і моральну свідомість. Саме «дефіцит» такої особистості виступає першопричиною усіх наших труднощів і лих» [6, с.121].

На нашу думку, завдяки такій фундаменталізації підготовки майбутні юристи у процесі навчання зможуть отримати необхідні для самоосвіти фундаментальні базові знання, сформовані у цілісну світоглядну позицію юриста.

Фундаменталізація як освітня тенденція спрямована на створення цілісного, узагальнюючого знання, своєрідного ядра і основи усіх уявлень. На наш погляд, в освітньому процесі вищого навчального закладу таким ядром можуть бути дисципліни психолого-педагогічного спрямування. До фундаментальних психолого-педагогічних знань належать знання сутності законів, закономірностей, принципів навчання і виховання, розвитку і соціалізації особистості [6].

Сутність фундаменталізації полягає також у тому, що кожна галузь знання є частиною усього комплексу пов'язаних з нею наук, передбачає їхню інтеграцію, на чому наголошує В. С. Ледньов [7]. Виходячи із такого розуміння фундаменталізації, сучасному юристу необхідне знання наук, що формують світоглядну основу майбутньої професії: юридична деонтологія, педагогіка, психологія, основи професійного спілкування, риторика, юридична психологія тощо, між якими мають існувати міжпредметні зв'язки.

Фундаменталізація освіти передбачає оптимізацію формування обсягу і змісту знань. Термін «оптимальний» означає найкращий для цих умов з точки зору певних критеріїв. У ролі критеріїв оптимальності можуть бути ефективність і час вирішення поставлених завдань. У такому випадку під оптимізацією освітнього процесу розуміють цілеспрямований вибір педагогами найкращого варіанта побудови цього процесу, котрий забезпечує за визначений час максимально можливу ефективність вирішення завдань освіти.

Проблема оптимізації освіти розроблялася вітчизняною психолого-педагогічною наукою ретельно протягом 80х – 90х років ХХ століття, проте у зв'язку з Болонським процесом не втратила своєї актуальності і в наші дні. Теоретичні основи оптимізації педагогічного процесу розробляли Ю. К. Бабанський [8], М. І. Скаткін [9], Л. В. Занков [10], Г. І. Щукіна [11], В. В. Давидов [12] та ін.

Розглядаючи трансформацію поглядів на оптимізацію навчання, переконуємось у тому, що поступово в них відбувається зміна акцентів у тлумаченні критеріїв оптимізації, а саме: досягнення максимально можливих за цих умов результатів в освіті при дотриманні встановлених нормативів, раціоналізація праці викладачів і студентів, зменшення перевантаження

учасників освітнього процесу дедалі частіше пов'язується з розвитком особистості учня, забезпеченням його індивідуальних освітніх потреб на основі активізації навчання. «Достатній мінімум» підготовки, таким чином, передбачає диференціацію й індивідуалізацію навчання, як це підкреслюється у дослідженнях останнього десятиліття [6; 13; 14].

Враховуючи певні розбіжності у розумінні диференціації й індивідуалізації навчання у вищій школі, уявляється доцільним їхнє зіставлення.

На сьогодні поняття «диференціація навчання» як засіб досягнення певної педагогічної мети не отримало однозначного теоретичного обґрунтування і реального втілення на практиці.

Диференціація є основним психолого-педагогічним і організаційно-методичним принципом у сучасній освіті (навчанні).

Розглянемо диференціацію як систему, що лежить в основі навчального процесу, через такі поняття, як «диференціація навчання» і «диференційований підхід» у навчанні.

У першому випадку йдеться про комплекс організаційних заходів, соціально-економічних, правових аспектів навчання, які створюють статус навчального закладу; у другому випадку – про принципи і технології індивідуального підходу до учнів з метою визначення рівня їхніх здібностей і можливостей, їхньої професійної спрямованості, максимального розвитку кожної особистості на всіх етапах навчання.

Проте таке визначення диференційованого підходу значною мірою ототожнює його з індивідуалізованим підходом до навчання учнів. В основі й диференційованого, й індивідуалізованого підходу лежить принцип розрізнення, розподілу учнів, проте попередній аналіз підстав для такого розрізнення відрізняється у зазначених підходах своєю глибиною. При диференційованому підході враховуються такі чинники, як вік, стать, інтереси, потреби, нахили, що надає можливість диференціювати навчання учнів, розподілити їх надалі на групи, наприклад – за рівнем інтересу до певних дисциплін або, за рівнем успішності (адаптивне навчання). За останнього подальший навчальний вплив залежить від характеру відповіді учня, й учням, які зробили однакові помилки, надається однакова допомога, хоча причини таких помилок можуть бути різними, так само, як і інтелектуальні та психологічні характеристики учнів [15; 16]. При індивідуалізованому підході навчальний процес організовується згідно із суб'єктивною структурою знань та властивим учневі стилем учіння, який

визначається особистісними чинниками, його когнітивними стилями, сформованими у нього стратегіями учіння.

На нашу думку, слід відрізнити індивідуальний підхід до учнів (студентів) у межах одного колективу від диференційованого підходу, коли студенти групуються на підставі певних особливостей для спеціального навчання, наприклад вивчення вибіркового (елективних) дисциплін для їхнього поглибленого опанування [17]. У такому розумінні індивідуальний підхід виконує завдання структурної диференціації, виступає одним із способів такої диференціації. Одним із напрямів вдосконалення психолого-педагогічної підготовки майбутніх юристів виступає її індивідуалізація та варіативність.

Оптимізація ППП майбутніх юристів передбачає також інтеграцію її теоретичної і практичної складової, зумовлену принципом зв'язку навчання з практикою. На необхідності підсилення практико-зорієнтованого характеру психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців і удосконалення психолого-педагогічних дисциплін у цьому напрямі наголошує у своїх дослідженнях М. Б. Євтух [18; 19].

Принцип зорієнтованості навчання на практику є вже усталеним у дидактиці, проте, як зазначає Л. І. Даниленко, недоліком підготовки студентів до професійної діяльності залишаються недостатні вміння студентів вільно використовувати здобуті знання для розв'язання практичних завдань, аналізу нестандартних ситуацій [20].

Принципи системності, фундаменталізації, оптимізації, диференціації, індивідуалізації, зорієнтованості на практику виступали концептуальними орієнтирами для багатьох дослідників ППП у процесі визначення її завдань і розроблення конкретнонаукових підходів до її реалізації, що є актуальним і для нашого дослідження.

Аналіз наукової літератури уможливив зв'язування принципів розроблення теорії та методики психолого-педагогічної підготовки майбутніх юристів.

У процесі розроблення системи практико-зорієнтованої психолого-педагогічної підготовки майбутніх юристів доцільно враховувати принципи системності, фундаменталізації, оптимізації, диференціації, індивідуалізації, зорієнтованості на практику.

Література

1. Котикова О. М. Загально-педагогічні орієнтири вдосконалення психолого-педагогічної підготовки майбутніх юристів / О. М. Котикова // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-

- Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди : наук.-теор. зб. Сер. Педагогіка. Психологія. Філософія. – 2010. – Вип. 19. – 2010. – С.93–99.
- 2.Котикова О. М. Завдання психолого-педагогічної підготовки майбутніх юристів та підходи до її реалізації / О. М. Котикова // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського : зб. наук. праць. Сер. Педагогіка і психологія. – 2010. – Вип. 31. – С. 299–305.
- 3.Котикова О. М. Особистісно-діяльнісний підхід до психолого-педагогічної підготовки майбутніх юристів / О. М. Котикова // Нові технології навчання : наук.-метод. зб. / М-во освіти і науки України, Ін-т інноваційних технологій і змісту освіти. – К. : 2008. – Вип. 53. – С.60–65.
- 4.Котикова О. М. Експеріментально-рольовий підхід до формування полірольової професійної спрямованості майбутніх юристів у процесі психолого-педагогічної підготовки / О. М. Котикова // Педагогіка і психологія формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі : зб. наук. пр. Класичного приватного ун-ту. – Запоріжжя. – 2010. № 10 (63). – С. 246–254.
- 5.Балханов В. А. Встреча с прошлым и будущим (наука и фундаментализация образования в контексте целостного мировоззрения) / В. А. Балханов. – Улан-Удэ : Издательство БГУ, 2002. – 234 с.
- 6.Новиков А. М. Опережающее профессиональное образование : науч.-практич. пособие / А. М. Новиков, В. М. Зуев – М. : РГАТ и З. – 2000. – 266 с.
- 7.Леднев В. С. Содержание образования: учеб. пособие / В. С. Леднев. – М.: Высшая школа, 1989. – 360 с.
- 8.Бабанский Ю. К. Оптимизация учебно-воспитательного процесса / Ю. К. Бабанский. – М. : Педагогика, 1982. – 198 с.
- 9.Скаткин М. И. Проблемы современной дидактики / М. И. Скаткин. – М.: Педагогика, 1984. – 96 с.
- 10.Занков Л. В. Обучение и развитие (Экспериментально-педагогические исследования) : Избранные педагогические труды /Л. В. Занков – М. : Педагогика, 1990. – 418 с.
- 11.Щукина Г. И. Активизация познавательной деятельности учащихся в учебном процессе / Г. И. Щукина. - М. : Просвещение, 1979. – 160 с.
- 12.Давыдов В. В. Проблемы развивающего обучения: опыт теоретического и экспериментального психологического исследования / В. В. Давыдов. – М. : Педагогика, 1986. – 240 с.
- 13.Новиков А. М. Постиндустриальное образование / А. М. Новиков. – М. : Эгвес, 2008. – 132 с.
- 14.Новиков А. М. Российское образование в новой эпохе: Парадоксы наследия; векторы развития / А. М. Новиков. – М. : Эгвес, 2000. – 288 с.
- 15.Комісарова О. Ю. Диференційоване навчання / О. Ю. Комісарова //Психологічний довідник учителя: в 4 кн. / упоряд.: В. Андрієвська ; заг ред. С. Максименка – К. : Главник, 2005. Кн. 1. – С. 83–85.
- 16.Кузьмина Н. В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения / Н. В. Кузьмина. – М.: Высшая школа, 1990. – 119 с.

- 17.Котикова О. М. Індивідуалізація навчання / О. М. Котикова // Психологічний довідник учителя : в 4 кн. / упоряд. В. Андрієвська; за заг ред. С. Максименка. – К. : Главник, 2005. – Кн. 2. – С. 29–30.
- 18.Євтух М. Б. Психолого-педагогічна підготовка спеціалістів у вищих закладах освіти України / М. Б. Євтух // Теоретичні питання освіти та виховання : зб. наук. праць / Київ. держ. лінгв. ун-т. – К., 2000. – Вип.7. – С.7–9.
- 19.Євтух М. Б.Роль і місце психолого-педагогічних дисциплін у підготовці сучасних спеціалістів у вищій школі України / М. Б. Євтух // Zarzadzenieihandelzagranicznymalychisrednichprzedsiębiorstwachwwarunkachintegracjieuoh ejskiej: Materialyzkonferencji /Krakowskaszkoławjższa. – Kraków, 2001. – S.519–526.
- 20.Даниленко Л. І. Управління інноваційною діяльністю в загальноосвітніх навчальних закладах : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / Даниленко Лідія Іванівна. – К., 2004. – 487 с.

В статье раскрыты принципы разработки теории и методики психолого-педагогической подготовки будущих юристов.

Ключевые слова:индивидуальный подход, дифференциальный подход, дифференциация учебы.

The article describes the principles of the development of theory and methodology of the psychological and pedagogical training of future lawyers.

Keywords:individual approach, differential approach, differentiation of studies.

Котикова О. М. – кандидат педагогічних наук, професор кафедри педагогіки та психології Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана (м. Київ).

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор В.М. Алфімов